

ŠPILJA ŽUKOVICA - prapovijesno nalazište na obali Pelješkog kanala

UDK: 903.32 (497.5) "634"

Primljeno/Received: 2001. 11. 06.

Prihvaćeno/Accepted: 2002. 04. 11.

Dinko Radić

HR 20270 Vela Luka

Centar za kulturu - Arheološka zbirka

Ulica 19 br 1.

Špilja Žukovica smještena je neposredno iznad mora na korčulanskoj strani Pelješkog kanala. Ulaz u špilju je širok, okrenut prema sjeverozapadu, a površina unutrašnjosti iznosi stotinjak metara. Pokusnim sondiranjem ustanovljena je kontinuirana naseljenost tijekom više prapovijesnih razdoblja. Jedan ukrašen i nekoliko neukrašenih ulomaka impresso keramike najstariji su nađeni artefakti. U narednom sloju debljine četrdesetak cm otkopani su predmeti koji pripadaju srednjem neolitiku. Posebno je značajan nalaz ulomka ukrašenog slikanjem postojanom bojom na svijetloj podlozi. Vrijeme najintenzivnijeg života u Žukovici je klasični stupanj hvarske kulture. U naslagama iz toga vremena nađena je velika količina dijelova karakterističnih glačanih posuda ukrašenih urezivanjem i nepostojanim slikanjem. Samo dva ulomka sa sigurnošću pripisujemo eneolitiku, a nekoliko krhotina početku brončanog doba. Slojevi dublji od 180 cm nisu istraživani. Nalazi životinjskih kostiju i raznolikih školjaka uobičajeni su u svim promatranim razdobljima. Špilja Žukovica nalazi se na idealnom mjestu za prelaz preko prometno važnog Pelješkog kanala. Značenje te točke treba promatrati u širem kontekstu vrlo razvijenog prekojadranskog komuniciranja između Apeninskog poluotoka i središnjeg Balkana tijekom neolitika i kasnije.

Ključne riječi: neolitik, keramika, Jadran, Korčula, Pelješki kanal, Žukovica, velolučka kultura, hvarska kultura.

Opći podaci

Na otoku Korčuli i susjednom poluotoku Pelješcu evidentiran je i istraživani veći broj prapovijesnih nalazišta. Na nekim lokalitetima radovi su još u tijeku, a rezultati dosadašnjih istraživanja omogućili su stjecanje uvida u različite aspekte života ondašnjih stanovnika u razdobljima od kraja paleolitika do početka antike¹. Nalazi iz špilje Žukovica upotpunjuju stvorenu sliku, a značajni su

posebno zbog njenog smještaja na samoj obali prometno važnog Pelješkog kanala.

Špilja Žukovica nalazi se dvadesetak metara iznad obale na zapadnom ulazu u Pelješki kanal, približno između uvale Vaja i sela Račišće na istočnoj strani otoka Korčule². Položaj se lako uočava jer je označen manjom liticom, koja se uzdiže prema vrhu 68 m visokog brežuljka. Pristup lokalitetu najlakši je cestom s kopnene strane, a samo se zadnjih stotinjak metara

¹ Povijest istraživanja vidi kod Oreb 2001, za topografiju Korčule vidi Radić 2001, topografiju Pelješca vidi kod Fisković 1976: 15-80. Najznačajniji pretpovijesni lokalitet je Vela spila, vidi Čečuk-Radić 2001: 75-118, za gradinska naselja i grobne gomile vidi: Radić-Bass 2001, špilja Nakovana (i okolno područje) sustavno se istražuje u okviru projekta Jadranski otoci, Forenbaher-Kaiser-Kirigin 2000: 93-99. KARG (Korčula Archaeology Research Group) od 1992. g radi na izradi arheološke karte otoka Korčule, vidi Radić - Bass 1999, od 1997. g. i otočića Sušca.

² Približne koordinate špilje su 4759710/6419540, vlasnik zemljišta je obitelj Leleković, koja je nekada špilju koristila za držanje ovaca. Za Žukovicu okolno stanovništvo češće koristi ime Dodina spila.

spušta strmom stazom prosječenom kroz makiju. Dolazak s mora moguć je preko luke Račišće i uvale Vaja.

Lokalitet je prvi uočio zaslužni arheolog Marinko Gjivoje (Gjivoje 1952: 8) čiji opis špilje glasi: "*Nakon predulaza dugog 7, a širokog 5-7 metara (posred kojeg se nalazi ogroman kamen koji se odvalio od stijene), ulazi se u prostoriju dugu 8, široku 10, a visoku 2-3 metra. Iz ove prostorije pružaju se dva ogranka: jedan u obliku male prostorije, 4 metara duge, prema istoku, a drugi prema sjeveroistočnoj strani. Smjer protezanja joj je zapad-istok. Vodoravna je. Ukrašena je draperijama. Prilikom obilaska našao sam nekoliko ulomaka polirane crne keramike, komade kosti, školjke, puževe i priljepke.*" Već ovaj jednostavan, ali točan opis nagovještava da bi špilja, korisne površine ne preko 100 m² širokog ulaza usmjerenog prema sjeverozapadu, mogla biti zanimljivo arheološko nalazište, a dvije pokusne sonde napravljene u proljeće 2001. god. to su i potvrdile.

Zbog širokog ulaza špilja je dobro osvijetljena, unutrašnjost je suha, a uvjeti za očuvanje keramičkih i drugih nalaza su odlični. Tijekom iskapanja nije se nastojalo u cijelosti obuhvatiti pojedine stratigrafske jedinice, nego su iskopane ravnomjerne naslage od 5 cm, a stratigrafske jedinice su određene nakon proučavanja profila. Korišteno je sito promjera 0,5 cm. Naslage su vrlo ravnomjerne i kontinuirane, bez prekida, ali uz izražen pad od zidova prema središtu špilje.

Stratigrafska slika

Od 0,00 do 0,20 cm - gornjih 20-ak cm pepeljaste zemlje uglavnom je uništeno prekapanjem u novije vrijeme. Česti su nalazi recentnih predmeta pomiješanih s prapovijesnom glačanom keramikom.

Od 0,20 do 0,80 cm - ispod dubine od dvadesetak cm taložine su intaktne, sastoje se uglavnom od slojeva vrlo svijetle, pepeljaste, izrazito prhke nehomogene zemlje, preslojenih tankim crnim ostacima vatrišta, pomiješanim tek s ponekim kamenom do veličine šake. Sa sigurnošću je moguće izdvojiti nekoliko podslojeva, koji ujedno odgovaraju položajima većih vatrišta.

Od 0,80 do 1,30 cm - nema oštrog prelaza pa vjerojatno dolazi i do manjeg miješanja naslaga. Količina pepela se smanjuje, kao i broj vatrišta. Kamenja je sve više i sve je krupnije. U rastresitim naslagama pepela, debljine do tridesetak cm, i dalje prevladava vrlo svijetla boja. Može se izdvojiti više podslojeva.

Od 1,30 do 1,70 cm - sloj dosta šljunkovite i kompaktne strukture, gotovo bez pepela i s malo ostataka ugljena. Količina nalaza se smanjuje, boja sedimenata je crvenkasta, udio kamenja se povećava. Kod svih slojeva izražen je pad prema središtu špilje.

ispod 1,70 - naslage se sastoje od amorfnog kamenja i šljunka do veličine šake, praktički bez vezivnog sredstva i tragova čovjekovog boravka. Zbog pada slojeva u dijelu sonde uz špiljsku stijenu ovaj sloj se javlja već na 1,30 cm, a u središnjem dijelu tek na dubini oko 1,70 cm.

Razvojne faze i njima pripadajući keramički predmeti³

Faza 0 - od 1,70 do 1,30

Pri dnu sonde, najmanje četrdesetak cm dublje od ostalih ulomaka, iznad naslage amorfnog kamenja, nađeno je nekoliko manjih fragmenata, među kojima na jednom prepoznajemo ukras izveden impresso tehnikom. Sudeći prema strukturi materijala radi se o dijelovima posuda napravljenim od relativno nehomogene supstance s primjesom grubo mljevenog amorfnog i kristalnog vapnenca. Površina ulomka je jednolično premazana, odlično zaglađena i ukrašena ponavljanjem plitkih otisaka neke alatke (T. 4/9).

Faza I - od 1,30 do 0,80

U naslagama ove faze nađen je veći broj predmeta koji pripadaju isključivo posudama. Po načinu izrade razlikuje se glačana, slikana, "monokromna" i gruba keramika, uz napomenu da je ova zadnja najbrojnija.

Glačanu keramiku nalazimo u svim naslagama I. faze. Po kvaliteti izrade ne zaostaje za onom iz II. faze, a napravljena je od pročišćene gline uz dodatak vrlo fino mljevenog kristalnog vapnenca. Posude su pečene redukcijskim postupkom, što znači da su uglavnom crne ili tamne boje, bez preljeva, ali ima i svijetlih crvenkastih ili žućkastih primjeraka. Često je vanjska strana sjajno crna, a unutrašnja svijetla. Obrada površine redovito je dobra ili odlična i obično je podjednako kvalitetna s obje strane. Ukrašavanje nekom drugom tehnikom osim glačanja, nije zapaženo. Dominiraju manji, jednostavni, duboki, poluloptasti i slični oblici zdjela uz nekoliko dvostožastih primjeraka. Stijenke su uglavnom vrlo tanke, dna su ravna, ručice nisu nađene.

Ulomak na T. 4/3 jedini je pronađeni primjerak **slikane** keramike. Pripada vratu i gornjem dijelu široke, vrlo kvalitetno napravljene zdjele. Vrat je ravan, a tijelo je na spoju lagano izbočeno prema van, da bi se u blagom konveksnom luku nastavilo prema (nesačuvanom) donjem dijelu. Ulomak je gorio pa mu se ne može odrediti prvobitna boja (svijetlocrvene?) podloge, kao ni (tamnosiva?) boja kojom je oslikan. Vrat je s unutrašnje i vanjske

³ Tijekom iskapanja, osim keramičkih ulomaka nađeno je samo nekoliko kremenih predmeta, više oblutaka, dosta životinjskih kostiju, vrlo mnogo različitih školjaka, morskih i kopnenih puževa, ali oni neće biti razmatrani ovom prilikom.

strane oslikan cik-cak motivom oivičenim vodoravnim trakama. Na vanjskoj strani tijela razabire se početak složenog krivocrtnog, vjerojatno spiraloidnog motiva, izvedenog debljom trakom, koja je s obje strane oivičena tanjom trakom. Tanja traka izvedena je bojom druge gustoće tj. ulomak je oslikan dvobojno.

Potrebno je posebno izdvojiti grupu “**monokromnih**” posuda, koje se protežu cijelom debljinom naslaga I. faze. Ulomci “ukrašeni” na ovaj način relativno su brojni i izdvajaju se među ostalim materijalom. Prema našem mišljenju termin “monokroman” označava prijelaznu srednjeneolitičku keramiku, napravljenu uglavnom od relativno kvalitetne sirovine, slične onoj od koje je napravljena glačana keramika. Površina je dobro zaravnjena, ponekad i slabije izglačana, posude su dosta ravnomjerno pečene, ali ipak u otvorenim pećima. Boja stijenke je u rasponu od sivih do svijetlosmeđih tonova. Vanjska stijenka je često zaglačana hrapavim predmetom pa je postizan učinak sličan vrlo finom prevlačenju metličastom alatkom (usporedi s Benac 1973: 29, T. XII/14). U Žukovici nema ukrašenih primjeraka, što se uklapa u stanje poznato na ostalim lokalitetima, gdje je ukrašavanje, isključivo urezivanjem i apliciranjem evidentirano na vrlo malom broju posuda (isti: 52, 56 i 58.).

Gruba keramika zastupljena je s desetak tehnološki raznolikih inačica, što je vidljivo prema različitom sirovinskom sastavu, strukturi crijepa, boji pečenja i kvaliteti obrade vanjske površine. Zaglađivanje površine hrapavim predmetom, kako bi se dobio efekt struganja (ili vrlo fino metličasto obrađena površina) dosta je često. Ista tehnika prenosi se i u II. fazu, a poznata je i na drugim lokalitetima. Među oblicima prevladavaju jednostavne duboke zdjele i lonci veličine u rasponu od minijaturnih do vrlo velikih primjeraka. Dna su uglavnom ravna, uz poneki prstenasti primjerak (T. 4/2). Ukrašen je mali broj posuda, isključivo urezivanjem, a na jednoj posudi i ubadanjem. Dekorativni sustav se svodi na viseće trokute ispunjene mrežastim motivom (T. 4/4) i na nizove kosih ureza u prostoru omeđenom vodoravno urezanim crtama (T. 4/1). Predmet na T. 4/5 po obodu je ukrašen kratkim urezima, a po tijelu preciznim ubodima i linearnim urezivanjem.

Faza II - od 0,80 do 0,20 cm

Većina predmeta nađenih tijekom istraživanja potječe iz naslaga II. faze. Keramiku II. faze dijelimo na grubu i finu:

Skupinu fine keramike poistovjećujemo s ulomcima čija je površina obrađena glačanjem. Posude su napravljene od dobre sirovine, redukcijски su pečene, vanjska, a uglavnom i unutrašnja strana dobro su izglačane, često do visokog sjaja. Prevladavaju jednolična crna i tamnosmeđa boja, a manji dio posuda je svijetle površine.

Među **oblicima** dominiraju poluloptaste zdjele, duboke zdjele s prstenastim, nenaglašenim ili jedva

naglašenim vratićem “S” profila i slične manje posude jednostavne profilacije.

Od **tehnika ukrašavanja** spomenimo urezivanje (T. 1/9), prevlačenje crvenom bojom kratkog vratića posude (T. 1/4), slobodno slikanje istom bojom po tijelu posude (T. 1/11; T. 2/6 i T. 3/2), kombiniranje crveno slikanih neglačanih površina i tamno (crno) glačanih površina međusobno razdvojenih urezanim crtama (T. 2/8 i T. 3/6), slična tehnika kojom se izvode izduženi, crno uglačani, urezivanjem definirani izobličeni spiraloidni motivi na neuglačanoj, ali oslikanoj podlozi (T. 3/7). Na jednom ulomku ukras je izveden trakom omeđenom urezivanjem i ispunjenom sitnim urezima u kojima su sačuvani tragovi crvene boje (T. 3/1). Zapaženo je i ukrašavanje tzv. hvarskim kanalićima redovito ispunjenim crvenom otirućom bojom (T. 1/8). Ako se ukrašavanje izvodilo slikanjem, onda se koristila isključivo standardna hvarska crvena otiruća boja, ponekad dobro sačuvana, a često vidljiva samo kao sivi trag na nekada slikanoj površini.

Ukrasi na posudama ove faze uklapaju se u dobro poznate spoznaje o **dekorativnom sustavu** klasičnog stupnja hvarske kulture. Različite kombinacije visećih i stojećih polukrugova ili trokuta (T. 1/9; T. 2/2 i 3; T. 3/2, 4 i 5) često nemarno izvedenih na gruboj keramici, ali i vrlo precizno na najfinijim posudama, vjerojatno su najzastupljeniji dio dekorativnog sustava. Učestalo je i ukrašavanje kosim, usporedno urezanim crtama (T. 2/7 i T. 3/3 i 9) koje se, obično, cik-cak lome unutar prostora ograničenog vodoravnim urezivanjem. Takav ukras kontinuirano teče unaokolo plašta. Traka s posude na T. 3/1 podsjeća nas na česte izdužene spiralne ukrase, vrlo karakteristične upravo za klasični stupanj hvarske kulture. Kombinacije crnoglačanih i crveno bojenih trakastih površina, koje mogu biti omeđene urezima (T. 2/8 i T. 3/6), ali i bez (T. 1/11), korištene su zbog intenzivnog kontrastnog učinka. Isti efekt zapažamo na posudama ukrašenim crvenom bojom ispunjenim kanalićima izdubenim na uglačanoj crnoj podlozi (T. 1/8) te kod slobodnog (trakastog) slikanja crvenom bojom na crnoj uglačanoj podlozi (T. 2/6). Na ulomku ukrašenom odlično izrađenom, izduženom, izobličenom spiralom (T. 3/7), koja se svojom sjajnom crnoglačanom površinom ističe u odnosu na žarko crveno slikanu neuglačanu podlogu, dostignut je vrhunac u razvoju efekta kontrastnosti crnog ukrasa i njegove crvene podloge.

Posebno spominjemo manji crnoglačani ulomak (T. 1/6) dobre strukture, tamnog presjeka, ukrašen nizom okomitih, gustih, plitkih, vrlo precizno izvedenih kanelira.

Gruba je keramika brojnija, rađena je od homogene i dobro pečene supstance s vidljivim dodatkom uglavnom fino mljevenog, kristalnog i amornog vapnenca. Ukrašen je manji dio predmeta i to isključivo urezivanjem (T. 2/1-5 i 7; T. 3/3-5 i 9). Uobičajeni su oblici različite jednostavne, duboke i plitke zdjele, velike amfore, trbušasti lonci kratkog cilindričnog vrata, grubi loptasti lonci i sl. Dna su ravna, iznimno prstenasta,

a poznate su samo dvije masivne okomite ručke. Ukrašavanje grube keramike oslanja se na motive korištene kod fine keramike, s time da je kvaliteta ukrašavanja znatno slabija. Uočava se određena nemarnost iz koje je jasno da se gruba keramika koristi za svakodnevne potrebe, a veća pažnja posvećivana je gotovo isključivo manjim, ali glačanim oblicima.

Površinski nalazi (gornjih dvadesetak cm)

Izdvojili bismo ulomak plitke zdjele sa zaobljenim i prema unutra zadebljanim obodom, ukrašenim plastičnim ispupčenjem (T. 1/2) i sličnu zdjelu (T. 1/5) kod koje je zadebljanje kanelirano. Iako su na oba predmeta vidljivi tragovi glačanja, bliži su gruboj nego finoj keramici. Pažnju privlači i fragment svijetle boje ukrašen gustim okomitim žljebovima koji imitiraju kanelire (T. 1/3) i ulomak s grubim kanelirama (T. 1/7). Osim spomenutih, nađeno je više neuglačanih, međusobno različitih dijelova posuda, presjeka i obrade površine karakteristične za razdoblja mlađa od klasičnog stupnja neolitičke faze hvarske kulture.

Kulturno i kronološko određenje⁴

Faza 0 - ulomak prikazan na T. 4/9. nađen je zajedno s još nekoliko neukrašenih sitnih fragmenata na dubini od oko 170 cm i to u dijelu sonde koji leži neposredno na, prema sadašnjim saznanjima, sterilnom sloju kamenja. Mali broj poznatih predmeta ne dozvoljava izdvajanje posebne faze, ali njihov položaj ukazuje da nisu povezani s I. fazom, nego da joj prethode. Struktura materijala od kojeg su ulomci izrađeni odgovara sirovini korištenoj tijekom **starijeg** neolitika, a jedini poznati ukras izveden je impresso tehnikom. Ovakav ili sličan ukras dobro je zastupljen među nepubliciranim fragmentima s lokaliteta Vela spilja (Čečuk 1997: 45, manji ulomak, desna kolona drugi odozgo), a sličan motiv tj. jedna od inačica repetiranja otisaka radi dobivanja cik-cak trake, poznat je na većini lokaliteta impresso C stupnja (Müller 1994: 105, M 10 i M 13), što znači da i ovaj ulomak treba datirati u vrijeme završetka razvitka impresso kulture na Jadranu.

Faza I - pojava velikog broja kvalitetne, uglavnom crno i u manjem broju svijetlo glačane neukrašene keramike, koja čini glavnu odrednicu naslaga, razlog je da ovu fazu datiramo u srednji neolitik. Bikonični oblici, česta monokromna roba i povišene noge, dodatno potvrđuju ovu pretpostavku. Stanje na širem prostoru je vrlo slično. Kao primjer uzimamo obližnju kakanjsku grupu, identičnu situaciju bilježimo u V. fazi Vele spilje na Korčuli (Čečuk 1998: 48; isti 2001: 88-90) i na Sušcu, lokalitet br 27, (Radić-Bass-Della Casa 2000: 61). Viseći trokuti ispunjeni urezanim mrežastim ornamentom (T. 4/4) izvedeni različitim tehnikama najkarakterističniji su srednjoneolitički ukras na gruboj i finoj keramici, a ponekad i na crnoglačanoj površini. (Novak 1967: T. XVI; Tine 1981: T. 63-65 i 70-72) Bradavičasta ispupčenja, samostalna, na ili pored vodoravno urezane crte, iznad koje su koso urezane crte (T. 4/1), jedno su od temeljnih obilježja srednjeg neolitika, a prenose se i u hvarsku kulturu.

Ulomak na T. 4/5, crne površine i grube fature, ukrašen ubadanjem i urezivanjem, nađen je nešto dublje od većine predmeta iz I. faze Žukovice. Ovakvo ukrašavanje dobro je zastupljeno u butmirskoj kulturi, a poznato je i u hvarskoj kulturi (Benac 1955: T. XVI, 1-4, XV, 5; Novak 1955: T. CLXXVIII-CLXXXI). Nizak stratigrafski položaj ovog predmeta ne bi ostavio prostora za moguću vezu s Butmirom ili Lisičićima, bez obzira što ti lokaliteti pokazuju logičan put ovog ukrasa iz panonskog prostora (Vinča) do Korčule (usporedi Benac 1987: 15-21). Datacija slične trakaste keramike s apulskog lokaliteta Passo di Corvo u IV. a1-a2 fazu (Tine 1983: 171.) tj. u početnu fazu srednjeg neolitika, bolje odgovara stratigrafskom položaju našeg primjerka⁵.

Posebnu pažnju zavrjeđuje ulomak na T. 4/3. Iako je nađen na relativno maloj dubini zbog nagiba slojeva pripada vrhu I faze. Ulomak je nedvojbeno import iz južnog dijela Apeninskog poluotoka, jer po obliku i ukrasu odgovara sličnim posudama iz Vele spilje (Čečuk 1995: 17 i 23; isti 2001: 103, sl. 28., 113, T. IV/5), Markove špilje (Batović 1979: T. XCVI, 4), posudi kulture Serra d' Alto iz Butmir II. faze s lokaliteta Obre II. (Benac 1979: T. LX, 10.), te brojnim sličnim oblicima Scaloria Alta faze s obližnjeg Apeninskog poluotoka. O putovima kojima je južnoitalska roba dospijela do Žukovice vidi

⁴ Pri određivanju kulturne pripadnosti materijala iz špilje Žukovica korištena je podjela temeljena na rezultatima istraživanja lokaliteta Vela spila. Naslage srednjeg neolitika pripadaju Velolučkoj kulturi, koja se dijeli na stariji i mlađi razvojni stupanj. Naslage mlađeg neolitika pripadaju hvarskoj kulturi, a dijele se na četiri razvojna stupnja, i to rani, klasični, kasni i završni. Eneolitičke naslage pripadaju eneolitičkoj fazi hvarske kulture, dijele se na dva stupnja koja vremenski odgovaraju ranom i srednjem eneolitu, a po svojstvima se približno preklapaju s tzv. nakovanskom kulturom, usporedi s Čečuk 1998: 48-49. Sličnu podjelu koriste Forenbaher i Kaiser (Forenbaher i Kaiser 2000:16-18), kod kojih klasični "hvarski" horizont približno odgovara ranom i klasičnom stupnju u Veloj špilji, "hvarsko - nakovanski" horizont kasnom i završnom stupnju, a "nakovanski" horizont prvom i drugom stupnju eneolitičke faze hvarske kulture.

⁵ Mogućnost o paraleli Passo di Corvo - Obre II (Benac 1987: 20) čini se zanimljiva, ali to znači da bi početak života na lokalitetu Obre II trebalo datirati nešto ranije.

N. Petrić 1978: 25 i dalje. Način na koji je ukrašena, tj. dvobojno slikanje na svijetloj podlozi, (trichrome wear) ukazuje na tipična svojstva mlađeg stupnja Velolučke kulture ili V. faze u razvitku materijalne kulture Vele spilje (Čečuk 1998: 48; isti 2001: 103). Stratigrafski položaj potvrđuje ovu dataciju i smješta ulomak u sam kraj I. faze špilje Žukovica.

Faza II - rečeno je da većina keramičkih predmeta II. faze prema oblicima, tehnikama ukrašavanja i ukrasnom sustavu, pripada uobičajenom repertoaru klasične faze hvarske kulture, dobro istraženom na više lokaliteta pa o brojčano relativno oskudnim nalazima iz Žukovice nema potrebe šire govoriti. Spomenimo samo fragment izuzetne kvalitete (T. 3/7), za kojeg imamo odlične i brojne analogije na hvarsko - korčulanskim lokalitetima (Novak 1955: CXXXV, 2-3., CCX - CCXIV itd, Čečuk 1995: tabla nakon str. 32, D 70.). Crvena vrpca ispod oboda (T. 1/4) jedan je od zaštitnih znakova hvarske kulture (Novak 1982: T. VIII, 2-3), isto kao i razvučene spirale napravljene udubljenjem ili specifičnim hvarskim kanalčićima ispunjenim crvenom bojom (T. 1/8). Vrlo zanimljiv motiv izveden je na ulomku T. 2/1. Taj se poznati ukras (Novak 1955: T. CXCI, 2; Benac 1955: T. XII, 5; Marijanović 1981: XVII, 1; Čečuk 2001: 116, T. VI/ 3-4) svodi na kosim trakama spojene gore viseće, a dolje stojeće likove (trokuti, polukrugovi...), a ispod donje vodoravne trake (ili crte) česte su pod ostrim kutem razmaknuto urezane trake, koje idu gotovo do dna posude (početak se nazire i na ulomku T. 2/4), sličan ukras vidi kod Benac 1955: T. XXI, 4. Odlično crnoglačan ulomak (T. 3/1) ukrašen urezanim, crveno bojanom trakom koja gotovo oponaša spiralu i teče unaokolo zdjele analogiju nalazi među motivima klasične faze hvarske kulture. Ova tehnika ukrašavanja česta je u Veloj spilji i Lisičićima, a gotovo nepoznata na ostalim lokalitetima (Čečuk 1989: 27, T. 3/2 i 5; isti 2001: 114).

Kvalitetno izrađen crnoglačani ulomak (T. 1/6) ukrašen gustim, plitkim kaneliranjem dio je loptaste posude nenaglašenog spoja s blago konkavnim vratom, ukrašene pravilnim, kvalitetnim kaneliranjem (Čečuk 2001: 116, T. VI/10). Slične posude, kada imaju gotovo cilindričan vrat, ponekad su ukrašene linearnim slikanjem koje se izvodilo danas gotovo izbrisanim izvorno crvenom bojom, a česte su i supkutane ušice. (usporedi s Novak 1959: T. XX/1; Marijanović 1981: XXX, 2-3). Na lokalitetu Vela spila, zahvaljujući odličnoj stratigrafiji, nakon ranog i klasičnog stupnja neolitičke faze moguće je izdvojiti kasni i završni stupanj neolitičke faze, prepoznatljiv, između ostalog po finom crnom kaneliranju (Čečuk 1998:49). Ovi stupnjevi odgovarali bi "hvarsko-nakovanskom" horizontu Grapčeve špilje (Forenbaher i Kaiser 2000:17). Marijanović fazu II C Ravlića pećine datira u kasnu fazu hvarske (hvarsko-lisičićke) kulturne grupe, koju izjednačuje s ranim eneolitikom, uz napomenu da su primjerci s finim kanelirama vezani uz najstariji sediment faze II C (Marijanović 2000: 163).

Naš predmet na T. 1/6 pripada kasnom (ili završnom) stupnju neolitičke faze hvarske kulture, tj. vremenu kada pojava (pa i dominacija) kvalitetnih crnoglačano kaneliranih posuda, spomenute profilacije, označava vrijeme raslojavanja klasičnog hvarskog dekorativnog sustava i njegovu degeneraciju, a većinu nalaza čini gruba keramika ili mahom neukrašeni primjerci dobro izrađene crnopolirane keramike (usporedi, Marijanović 1991: 188-190 i Čečuk 2001: 91).

Površinski nalazi (gornjih dvadesetak cm)

Posebno se osvrćemo na nekoliko ulomaka, nađenih pri samom vrhu naslaga. Zanimljiv nam je dio zdjele, relativno grube izrade, s uvučenim, zadebljanim obodom i plastičnim ispupčenjem na vrhu (T. 1/2) i ulomak slične zdjele (T. 1/5) kod koje je unutrašnja strana zadebljanog oboda ukrašena kratkim, širokim kanelirama. Taj oblik nije svojstven klasičnom (ili ranom) stupnju hvarske kulture. Sličnu formu imaju odlično crnoglačane zdjele uvučenog zadebljanog oboda, gotovo redovito ukrašenog preciznim kratkim kaneliranjem. Nalazimo ih u Ravlića pećini II C, (Marijanović 1981: T. XXVIII 11 i 13), u Grapčevoj pećini (Novak 1955: T. CIII/6, CVI/3), Veloj spilji (Čečuk 2001: 115, T. VI/9), u Lazaruši (Marijanović 2000: 152, T. II./7) u Nakovani, u Jakasovoj špilji (Radić 2001: 50, T. 2/ 11), ali još češće na nizu kontinentalnih lokaliteta, koji su, po svemu sudeći prostor odakle je utjecaj dolazio. Ovaj kasnoneolitički oblik gotovo se redovito javlja zajedno s loptastom zdjelom ukrašenom finim kaneliranjem (T. 1/6). Naša dva primjerka (rustične izrade, jedan s ispupčenjem na vrhu oboda) mogla bi se datirati najranije u sam kraj neolitičke faze hvarske kulture, ali je zbog grube izrade ipak vjerojatnija datacija u početni stupanj eneolitičke faze hvarske kulture, u literaturi poznat i kao nakovanska kultura (Forenbaher 2000: 373 i dalje), jer zdjele s uvučenim zadebljanim obodom nastavljaju u svom rustičnijem obliku egzistirati i dalje tijekom eneolitika (usporedi, Čečuk 2001: 116, T. VII/7). Tada ih nalazimo zajedno s drugim osnovnim eneolitičkim obilježjem, tj. sa zdjelama stepenasto izbačenog ramena (Marijanović 1991: T. XXXIII/5-12; Čečuk 1995: 37, pod br. 2; isti 1998: 49-50; isti: 2001: T. VII/1-4 i 6) ukrašenim okomitim urezivanjem, često i plastičnim rebrom, a ponekad i lošijom inačicom kaneliranja (T. 1/3).

Ulomak dijela trbuha posude (T. 1/7) velikih, širokih, ali ne baš pažljivo izrađenih, u odnosu na os posude zakošeno položenih kanelira, prema načinu dekoracije nema analogija među neolitičkim predmetima s obale. Boja površine, te struktura presjeka ne pokazuje sličnost sa crnom ili sivom izrazito dobro glačanom, obično vrlo kvalitetnom keramikom s kraja neolitičke faze hvarske kulture (usporedi s, Čečuk 1995: nakon str. 42, F.1). Sličnost treba tražiti među malobrojnim posudama eneolitičke faze, kod kojih su u većoj ili manjoj mjeri primjetni utjecaji različitih

kontinentalnih grupa, prisutnih na Jadranu tijekom (ranog) eneolitika. Vrlo je teško izdvojiti jednu kulturu kao moguće emitivno područje, jer se vjerojatno radi o horizontu (Vinča D - Baden - Bubanj - Salkuta - Krivodol kompleks) iz kojeg povremeno i u manjim količinama do Jadrana dopiru pojedini elementi. Prvi (kvantitativno najobimniji i kvalitativno najkvalitetniji) prodor kanelirane keramike označava kraj klasičnog stupnja hvarske kulture, a odigrao se krajem Vinča C faze i traje do kraja jadranskog neolitika. Drugi val (vjerojatnije niz valova) preklapa se s vremenom trajanja oba stupnja eneolitičke faze hvarske kulture. Važno je napomenuti da je ukupna količina kanelirane keramike nađene na svim jadranskim lokalitetima, u usporedbi s onom neukrašenom zanemariva, a količinski se jedva može usporediti s obično nešto mlađim posudama stepenasto izbačenog ramena, često ukrašenim okomitim urezivanjem. Kronološki pokazatelji vrlo su oskudni, lokaliteti na prostoru dodira dviju kultura nisu istraženi, a posebno je malo publiciranih višeslojnih lokaliteta pa rješenje problematike doticaja i utjecaja između panonskog (općenito kontinentalnog) i jadranskog prostora tijekom eneolitika još čeka adekvatno rješenje.

Visoki, suženi vratovi trbušastih posuda (T. 1/1) malo zadebljanog ili izravnog oboda, vjerojatno su najmlađi predmet iz Žukovice. Ovakvi oblici karakteristični su za eneolitičku fazu hvarske kulture, ali uglavnom ih nalazimo u još mlađim naslagama koje u ovim prostorima pripadaju nositeljima kulture ranog brončanog doba (Marović 1991: sl. 38/19-20; 63/19; 72/7-10 itd). Pošto su ovi ulomci nađeni praktički na površini i kako nedostaju ostali popratni nalazi, pitanje njihovog datiranja ostaje još otvoreno.

Špilja Žukovica - postaja na pomorsko-kopnenom putu između Apeninskog i Balkanskog poluotoka

Položaj špilje na hridi južne (korčulanske) obale Pelješkog kanala zanimljiv je i ako ga promatramo u širem zemljopisnom kontekstu. Okolina Račišća, u usporedbi s ostalim dijelom Korčule, siromašna je obradivim površinama, a nije posebno pogodna ni za razvitak stočarstva. Tome su razlog okolna strma i visoka brda te izduženost prostora koji se svodi na uski pojas usporedan s obalom. Značenje Pelješkog kanala je prije svega u njegovoj prometnoj važnosti. To je najznačajnija i jedina logična morska prometnica

koja povezuje srednji i južni Jadran, odnosno kroz ovaj kanal prolaze sva plovila iz pravca Sredozemlja prema dolini Neretve, ali i Splitskim vratima ili dalje prema sjeveru. O razvijenosti i učestalosti dužobalne plovidbe tijekom neolitika gotovo da nemamo podataka, odnosno ta se mogućnost svodi na pretpostavke, ali bez konkretnih saznanja o pravcima, razdobljima i intenzitetu.

Kod transjadranske plovidbe stanje je znatno povoljnije. Tijekom neolitika Pelješki kanal treba promatrati kao točku gdje se Korčula i Pelješac skoro dodiruju, odnosno razdvojeni su samo prosječno 1500 m. Na taj je način spojena stotinjak kilometara duga kopnena prometnica koja povezuje Stonsku prevlaku sa zaljevom Vela Luka, a za istu udaljenost skraćena je širina Jadrana. Učestali prelasci sa sigurnošću su potvrđeni najkasnije od samog početka neolitika, nastavili su se u srednjem neolitu, a vjerojatno i kasnije⁶. Cilj plovidbe bila je razmjena proizvoda između Apulije pa i cijelog južnoapeninskog prostora, uključujući i Siciliju, s unutrašnjošću Balkana, do koje se od Stonske prevlake lako dolazilo dolinom Neretve. Zasad je poznata samo jedna pomorska ruta i to ona na pravcu Gargano - Palagruža - Sušac - Korčula - Pelješac. Postoji mogućnost da su određenu ulogu u navigaciji imali Tremiti, Lastovo, Hvar ili Vis, ali ti otoci su mogli imati samo položaj sekundarnog odredišta, jer je spomenuta ruta najkraća i logična. Na svakoj od spomenutih točaka obavljena su istraživanja, a rezultati sondiranja potvrđuju kontinuitet i intenzitet korištenja. Špilja Žukovica na sjeveroistoku Korčula je "karika koja nedostaje" i upotpunjuje spoznaje o povezanosti nasuprotnih jadranskih obala⁷.

Zaključak

Špilja Žukovica površinom i debljinom arheoloških naslaga nije velik lokalitet. Iskopani materijal moguće je podijeliti u dvije razvojne faze. Prva pripada srednjem neolitu tj. Velolučkoj kulturi karakterističnoj po dobroj zastupljenosti glačane keramike i čestom korištenju mrežastih ukrasa na posudama grube fature. Nakon budućih istraživanja vjerojatno će se izdvojiti i najranija tj. *impresso* faza. Najveći dio pronađenih predmeta pripada drugoj fazi, koja po svim svojstvima u potpunosti odgovara klasičnom stupnju hvarske kulture. Kaneliranje ili tipičan kasnoneolitički način ukrašavanja poznat je na samo jednom ulomku. Nekoliko dijelova posuda

⁶ Vidi Petrić 1978; Forenbaher-Kaiser 1997; Bass 1998; Adams 1999; Radić - Bass - Della Casa 2000 itd.

⁷ Prometnicu koja je povezivala Žukovicu sa zapadnim dijelom Korčule tj. s Velom spilom i početkom morske dionice prelaska Jadrana možemo s relativno velikom sigurnošću rekonstruirati. Iz luke Račišće (Kneža) uspinje se do Pupnata. Dalje slijedi suvremenu prometnicu od koje je znatno logičnija, jednostavnija i kraća. Posebno je intenzivno korištena tijekom željeznog doba, ali i sve do sredine 20. st.

* Pronađeni materijal za sada se čuva u Centru za kulturu u Veloj Luci

** Crteže je izradila Marta Bezić

pripada eneolitičkoj fazi hvarske kulture, a neki profili su još mlađi, tj. iz razdoblja ranog brončanog doba. Vjerojatno će se nakon daljnjih istraživanja izdvojiti jedna eneolitička i jedna ranobrončanodobna razvojna faza.

Žukovica se nalazi na dobrom prometnom položaju pa smatramo da je riječ o jednoj od postaja na transjadranskoj ruti korištenoj u razdoblju od kraja starijeg neolitika do kraja neolitika, a povremeno i nakon toga.

KATALOG

I. TABLA

1. ∇ 0,0-0,1. Ulomak duboke posude pri vrhu suženog vrata. Izvana je glačana.
2. ∇ 0,1-0,2. Dio široke zdjele zadebljanog, zaobljenog oboda s plastičnom izbočinom
3. ∇ 0,0-0,1. Ulomak posude ukrašene nizom plitkih okomitih žljebova (kanelira).
4. ∇ 0,0-0,1. Ulomak glačane posude kojoj je vratić prevučen crvenom bojom.
5. ∇ 0,1-0,2. Dio plitke zdjele zadebljanog oboda ukrašenog širokim kanelirama.
6. ∇ 0,1-0,2. Ulomak fine crnoglačane keramike ukrašen nizom plitkih kanelira.
7. ∇ 0,1. Ulomak ukrašen nizom gotovo okomitih, širokih grubih kanelira.
8. ∇ 0,4. Dio s vanjske strane crnoglačane posude ukrašene lučno zaobljenim hvarskim kanalićima u kojima je sačuvana crvena boja.
9. ∇ 0,4. Ulomak izvrsno crnoglačane zdjele kratkog vratića, ispod kojeg je urezan motiv girlande.
10. ∇ 0,4. Kratak nožić trapeznog presjeka bez obradbe. Vidljivi tragovi korištenja.
11. ∇ 0,1-0,2. Dio odlično uglačane zdjele, s vanjske strane ukrašen kombinacijom crnoglačanih i crvenih, crusted slikanih, malo ukošeno postavljenih pojasa.

II. TABLA

1. ∇ 0,3-0,5. Ulomci grube keramike ukrašeni složenim urezanim motivom.
2. ∇ 0,2-0,3. Duboka, gotovo loptasta posuda ukrašena nizom urezanih crta.
3. ∇ 0,2-0,3. Ulomak duboke zdjele loptastog oblika, jedva naglašenog vratića, odvojenog

vodoravno urezanim crtama. Ispod je dio lučno urezanog ornamenta.

4. ∇ 0,3-0,4. Dio gornjeg dijela zdjele s vodoravnim i koso urezanim crtama.
5. ∇ 0,1-0,2. Ulomak grube keramike ukrašen različito usmjerenim nizovima ureza.
6. ∇ 0,2-0,3. Ulomak s vanjske strane uglačane posude koja je ukrašena s dvije vodoravne (izbljedjele) trake slikane nakon pečenja.
7. ∇ 0,4-0,5. Dio vrata amfore. Između oboda i ramena je koso urezana cik-cak traka načinjena od tri usporedno urezane crte.
8. ∇ 0,6-0,7. Ulomak ukrašen kombinacijom uglačanih i neuglačanih (ali crveno slikanih) površina razdvojenih urezanim crtama.

III. TABLA

1. ∇ 0,0-0,15. Dio loptaste zdjele kratkog "S" vrata. Na vanjskoj, odlično crnoglačanoj strani teče široka cik-cak traka omeđena urezivanjem, a njena površina je ispunjena kratkim urezima u kojima je sačuvana crvena boja.
2. ∇ 0,5. Dio loptaste zdjele kratkog crveno obojenog vrata. Crnoglačana površina tijela posude oslikana je kombinacijom širokih girlandi i ravnih traka, izvedenih dobro sačuvanom crvenom crusted bojom.
3. ∇ 0,5. Ulomak široke zdjele ukrašen nizom širokih, kosih ureza.
4. ∇ 0,5. Dio zdjele kratkog vratića sa širokim visećim i stojećim polukrugovima.
5. ∇ 0,5-0,6. Dio dubokog, grubog lonca zaobljenog oboda, ukrašenog širokim koncentrično urezanim, vjerojatno, motivom zavjese.
6. ∇ 0,5-0,6. Gornji dio loptaste posude ukrašene kombiniranjem crnoglačanih i neglačanih, ali crveno slikanih pojaseva, razdvojenih urezivanjem.
7. ∇ 0,7-0,8. Ulomak vrlo fine posude, iznutra odlično crnoglačane, a s vanjske strane ukrašene kombinacijom izvrsno crnoglačanih ornamentata na nepoliranoj crveno slikanoj podlozi, od koje su odvojeni tankim, precizno urezanim crtama.
8. ∇ 0,5-0,6. Gornji dio dvostožaste, s vanjske strane crnoglačane zdjele.
9. ∇ 0,7. Ulomak oboda i vrata grube posude ukrašene nizom kosih ureza.

IV. TABLA

1. ▽ 0,8-0,9. Prostor između dviju vodoravno urezanih crta (gornja nije sačuvana) ispunjen je grupama usporednih kosih crta. Manja bradavičasta aplika.
2. ▽ 0,5-0,6. Dio donjeg dijela posude s kratkom prstenastom nogom.
3. ▽ 0,6-0,7. Ulomak široke zdjele napravljene od vrlo homogene supstance. Vanjska i unutrašnja površina su prije pečenja ukrašene slikanjem.
4. ▽ 0,9-1,0. Dio duboke zdjele grube površine ukrašene tankim mrežastim urezima.
5. ▽ 0,9-1,0. Ulomak relativno grube, duboke posude zadebljanog i zaobljenog oboda ukrašenog sitnim urezima. Tijelo je ukrašeno ubadanjem i urezivanjem.
6. ▽ 0,7-0,8. Ulomak lonca suženog otvora. Vanjska strana je siva, dobro izglacana.
7. ▽ 0,8-0,9. Dio duboke posude.
8. ▽ 1,2-1,3. Ulomak loptaste zdjele zaobljenog oboda i dobro zaglađene površine.
9. ▽ 1,70. Manji ulomak dobro zaglađene površine, ukrašen utiskivanjem.

1. ▽ 0,9 - 1,0 T. 4/5
2. ▽ 0,7 - 0,9 T. 3/7

3. ▽ 0,0 - 0,1 T. 1/8
4. ▽ 0,0 - 0,15 T. 3/1

POPIS LITERATURE

- Adams 1999 L. Adams: Maritime connections in the Adriatic: 6000 - 2000 BC. (rukopis) Department of Archaeology, University of Southampton
- Bass 1998 B. Bass: Early Neolithic Offshore Accounts: Remote Islands, Maritime Exploitations, and Trans - Adriatic Cultural Network, *Journal of Mediterranean Archaeology* 11.2 (1998) 165-190.
- Batović 1979 Š. Batović: Jadranska zona, u *PJZ II.*, Sarajevo, 473 - 634.
- Benac 1955 A. Benac: Neolitsko naselje u Lisičićima kod Konjica, *GZM n. s. XII*, Sarajevo.
- Benac 1973 A. Benac: Neolitsko naselje stračevačko-impreso i kakanjske kulture na Raskršću, *GZM n.s. XXVII/XXVIII*, Sarajevo.
- Benac 1979 A. Benac: Prelazna zona, u *PZJ II.*, Sarajevo, 363 - 472.
- Benac 1987 A. Benac: Kulturni odnosi sjeverozapadnog Balkana i talijanske oblasti Tavoliere u neolitsko doba, *ARR*, Zagreb, 11-23.
- Čečuk 1980 B. Čečuk: Vela i Jakasova spilja na otoku Korčuli, *Izdanja HAD-a* 5, Split.
- Čečuk 1989 B. Čečuk: Vela spilja na Korčuli, *A.P.* 1987, Ljubljana, 26-28.
- Čečuk & Radić 1995 B. Čečuk i D. Radić: Vela spilja - pretpovijest otoka Korčule, katalog izložbe, Knežev dvor - Dubrovnik 1995.
- Čečuk & Radić 1997 B. Čečuk i D. Radić: Vela spilja 1997. *Obavijesti HAD-a*, 3/1997, Zagreb, 44-47.
- Čečuk & Radić 1998 B. Čečuk i D. Radić: Vela spilja 1998. *Obavijesti HAD-a*, 3/1998, Zagreb, 47-51.
- Čečuk & Radić 2001 B. Čečuk i D. Radić: Vela spilja, preliminarni rezultati dosadašnjih istraživanja, *Izdanja HAD-a*, 20/2001., 75-118.
- Fisković 1976 I. Fisković: Pelješac u protopovijesti i antici, *Pelješki zbornik*, Zagreb 15-80.
- Forenbaher 2000 S. Forenbaher: "Nakovana Culture:" State of Research, *OA*, 23-24, Zagreb, 373-385.
- Forenbaher & Kaiser 1997 S. Forenbaher i T. Kaiser: Palagruža, jadranski moreplovci i njihova kamena industrija na prijelazu iz bakrenog u brončano doba, *OA*, 21, Zagreb 1997, 15-28.
- Forenbaher & Kaiser 2000 S. Forenbaher i T. Kaiser: Grapčeva spilja i apsolutno datiranje istočnojadranskog neolitika, *VAHD* 92/1999, Split, 9 - 34.
- Forenbaher & Kaiser & Kirigin 2000 S. Forenbaher i T. Kaiser i B. Kirigin: Spila kod Nakovane (Pelješac): istraživanje svetišta, *Obavijesti HAD-a*, 3/2000, Zagreb 93-99.
- Gjivoje 1952 M. Gjivoje: U podzemnom svijetu otoka Korčule, *Naše planine*, br. 9-10, Zagreb.
- Marović 1991 I. Marović: Istraživanja kamenih gomila Cetinske kulture u srednjoj Dalmaciji, *VAHD* 84, Split, 15 - 214.
- Marijanović 1981 B. Marijanović: Ravlića pećina (Peć Mlini), *GZM (a)*, NS 35/36 Sarajevo 1980/1981, 1 - 97. 1991, *Kasna hvarsko-lisičićka kultura u eneolitu*, Posebno izdanje *ANUBIH-a*, knjiga XCV, *Odeljenje društvenih nauka*, 27.
- Marijanović 2000 B. Marijanović: *Prilozi za prapovijest u zaleđu jadranske obale*, Filozofski fakultet Zadar, Monografije, svezak 2, Zadar 2000.
- Müller 1994 J. Müller: *Das ostadriatische Frühneolitikum*, Berlin 1994.
- Novak 1955 G. Novak: *Prehistorijski Hvar, Grapčeva spilja*, Zagreb.
- Novak 1959 G. Novak: Markova spilja na otoku Hvaru, novo nalazište neolitske bojene keramike, *ARR I*, Zagreb 1959.
- Novak 1967 G. Novak: Markova spilja na otoku Hvaru, III., *ARR*, IV-V, Zagreb.
- Oreb 2001 F. Oreb: Počeci skupljanja, proučavanja i očuvanja arheološke baštine na otoku Korčuli, *Izdanja HAD-a*, 20/2001.
- Radić 2001 D. Radić: Topografija otoka Korčule, *Izdanja HAD-a*, 20/2001
- Radić & Bass 1999 D. Radić i B. Bass: Current Archaeological research on the island of Korčula, Croatia, *VAHD* 90-91, 1997-1998, Split.
- Radić & Bas & Della Casa 2000 D. Radić i B. Bass i P. Della Casa: Arheološka istraživanja na otoku Sušcu - sezona 2000., *Obavijesti HAD-a* 3/2000. Zagreb, 59-62.
- Tine 1983 S. Tine: *Passo di Corvo e la civiltà neolitica del Tavoliere*, Genova

SUMMARY

THE ŽUKOVICA CAVE – A PREHISTORIC SITE AT THE COAST OF THE PELJEŠAC CHANNEL

Key words: Neolithic, pottery, Adriatic, Korčula, Pelješac Channel, Žukovica, Vela Luka Culture, Hvar Culture

General information

Žukovica Cave on the island of Korčula is located just above the sea on the side of the Pelješac Channel. The modern road brings you to approximately 100 meters away from the cave, and from there a path leads through the bushes. The cave has a wide entrance turned to the north-west. The cave covers the surface of a hundred square meters. It has been mentioned in the archaeological literature, but thus far it has not been explored. In the spring of 2001, test excavations produced a sequence of continuous inhabitation from the beginning of Middle Neolithic to Eneolithic. With the exception of the top twenty centimeters that were disturbed, the sediments are fairly regular. They consist of friable, ashen earth mixed with occasional smaller stones and numerous stripes of ashes. At the depth of 1.8 meters we reached a layer with predominant gravel and larger stones, without any traces of human presence, and the excavations stopped there. There are two levels (I and II) that correspond to two phases of development of material culture. The first or the lower layer is preceded by finds marked as phase 0, and the finds recovered from the top layer with depth from 0.0 to 0.2 meters are treated as "surface finds".

Phase 0

Only two fragments of *impresso* pottery were found in the sediment of this phase and these are the oldest artifacts found on the site. The characteristic zigzag pattern on one of them (T. 4/9) was imprinted by a tool of some kind.

Phase I

Approximately 40 centimeters thick layer above the phase 0 produced artifacts dated into the Middle Neolithic. Fragments of red and black polished bowls of high quality are rather frequent finds. An interesting find is a fragment decorated with patterns in two colors, painted with permanent pigments on light surface (T. 4/3), that was obviously imported from Apulia. There is also an interesting fragment of rough pottery decorated with dense piercing (T. 4/

5). Dominant pottery decoration technique is incision of mostly net-like or similar motifs (T. 4/4). The Middle Neolithic finds from the phase I in the Žukovica Cave are attributed to the Vela Luka Culture.

Phase II

The largest number of finds in the sediments of the Žukovica Cave belongs to the classical phase of the Hvar Culture (T. 2 and 3). The characteristic feature of those finds is the frequent use of decoration technique that combines dark polished surface with red crusted painting, incision, and the, so called, "Hvar fluting". The rough pottery has only incised decoration. The final phase of the Hvar Culture is represented by a fragment of high-quality pottery with black polished surface decorated with fine vertical fluting (T. 1/6).

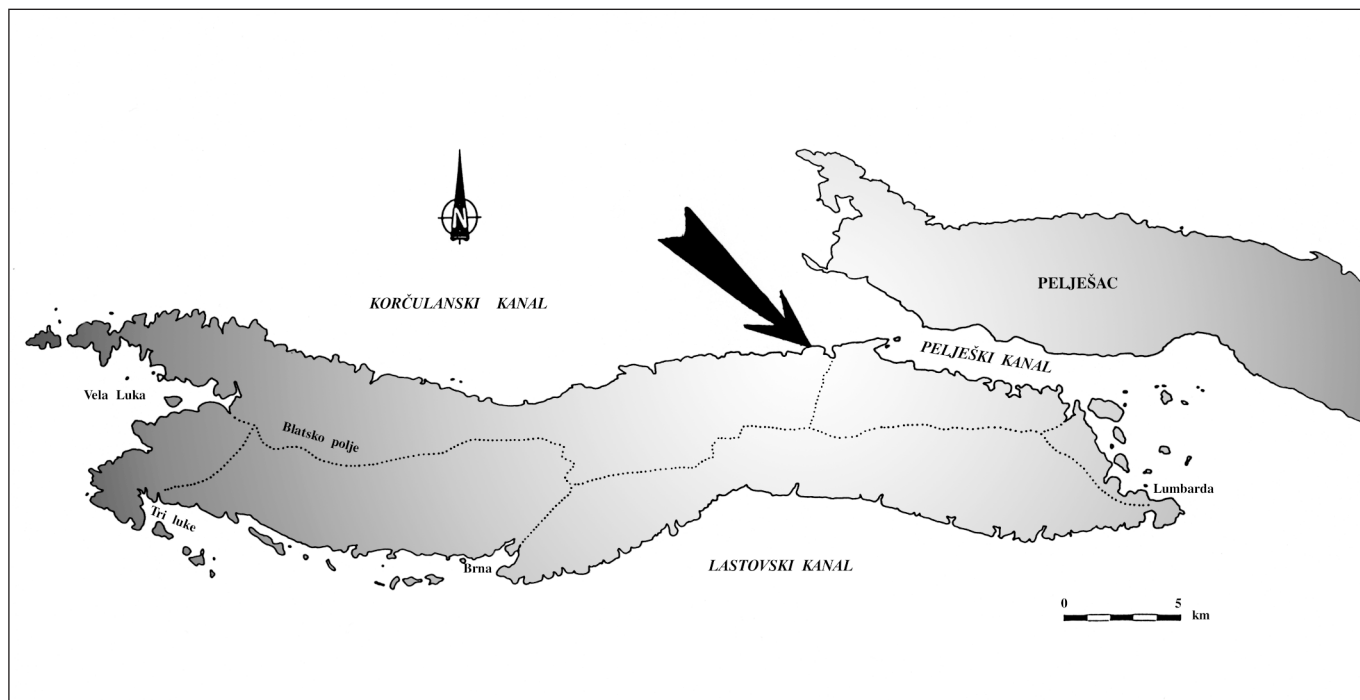
Surface finds

The cave was also used during the Eneolithic, and scarce finds from this layer belong to the Eneolithic phase of the Hvar Culture. The finds fully correspond to the situation in the Vela Spila Cave on the island of Korčula and other prehistoric sites in the vicinity. Several artifacts discovered in this layer are even later than Eneolithic, and this indicates that the cave was occasionally used also in later periods as well. Animal bones and abundance of different shells were visible in all layers. Only one flint tool has been found.

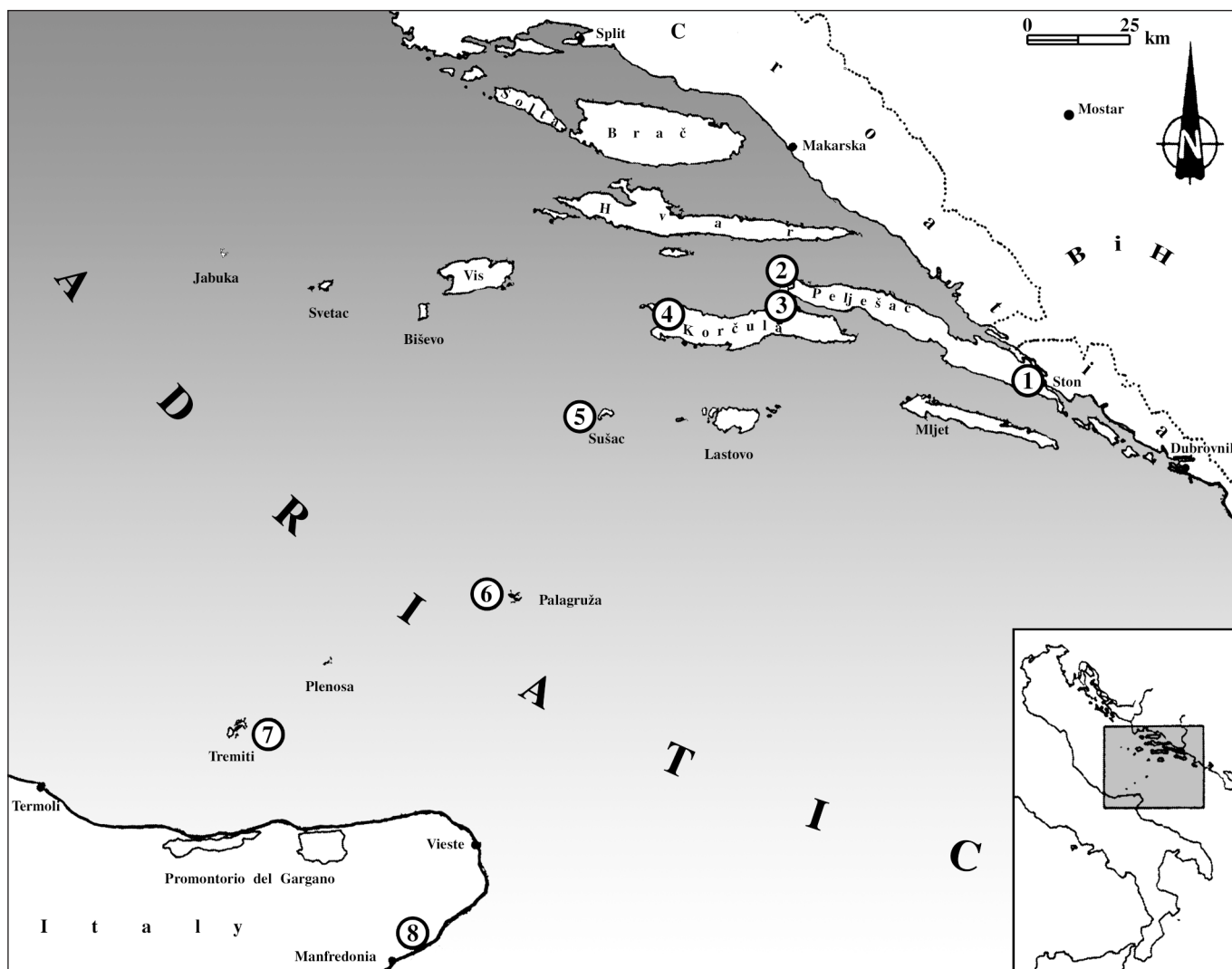
The bridge between the Apennine Peninsula and Dalmatian hinterland

The location of the Žukovica Cave within the broader area is unique and very important. It is located on an ideal spot for crossing the Pelješac Channel that was a very important traffic route. At this spot it is only one kilometer wide. Therefore, this site is the closest connection between the island of Korčula and the peninsula of Pelješac. The excavations at the islands of Korčula, Sušac, Palagruža and Tregmiti, on the Italian coast and further south along the Apennine Peninsula; as well as the research on the Pelješac Peninsula, in the Neretva valley and central Bosnia, point to the exceptional importance of the Žukovica Cave. In the broader context, it was one of the key points of intensive communication of people, technologies and goods in the area between the Apennine Peninsula and central Balkans that was well established during the Neolithic, as well as in later periods.

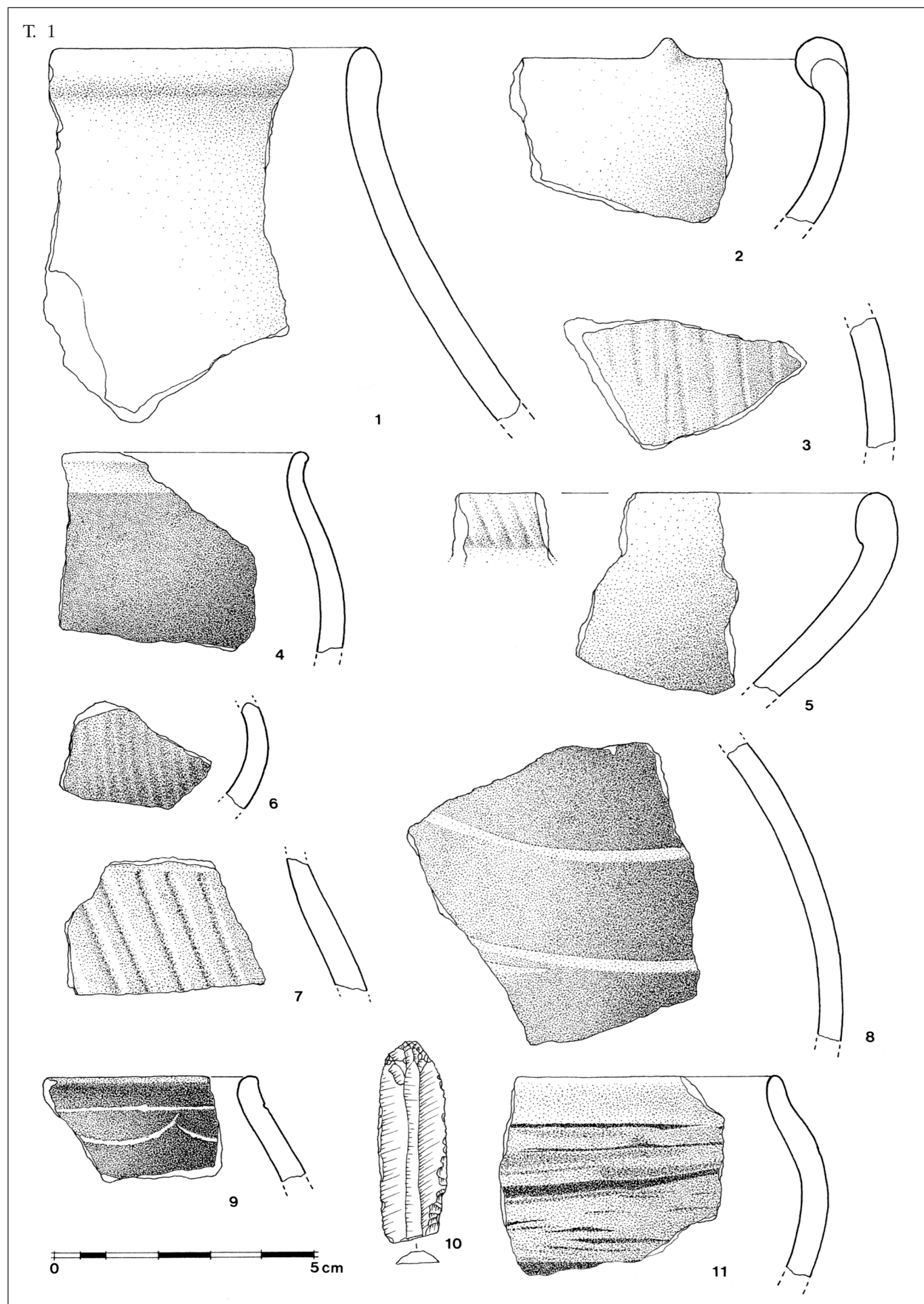
Translated by H. Potrebica

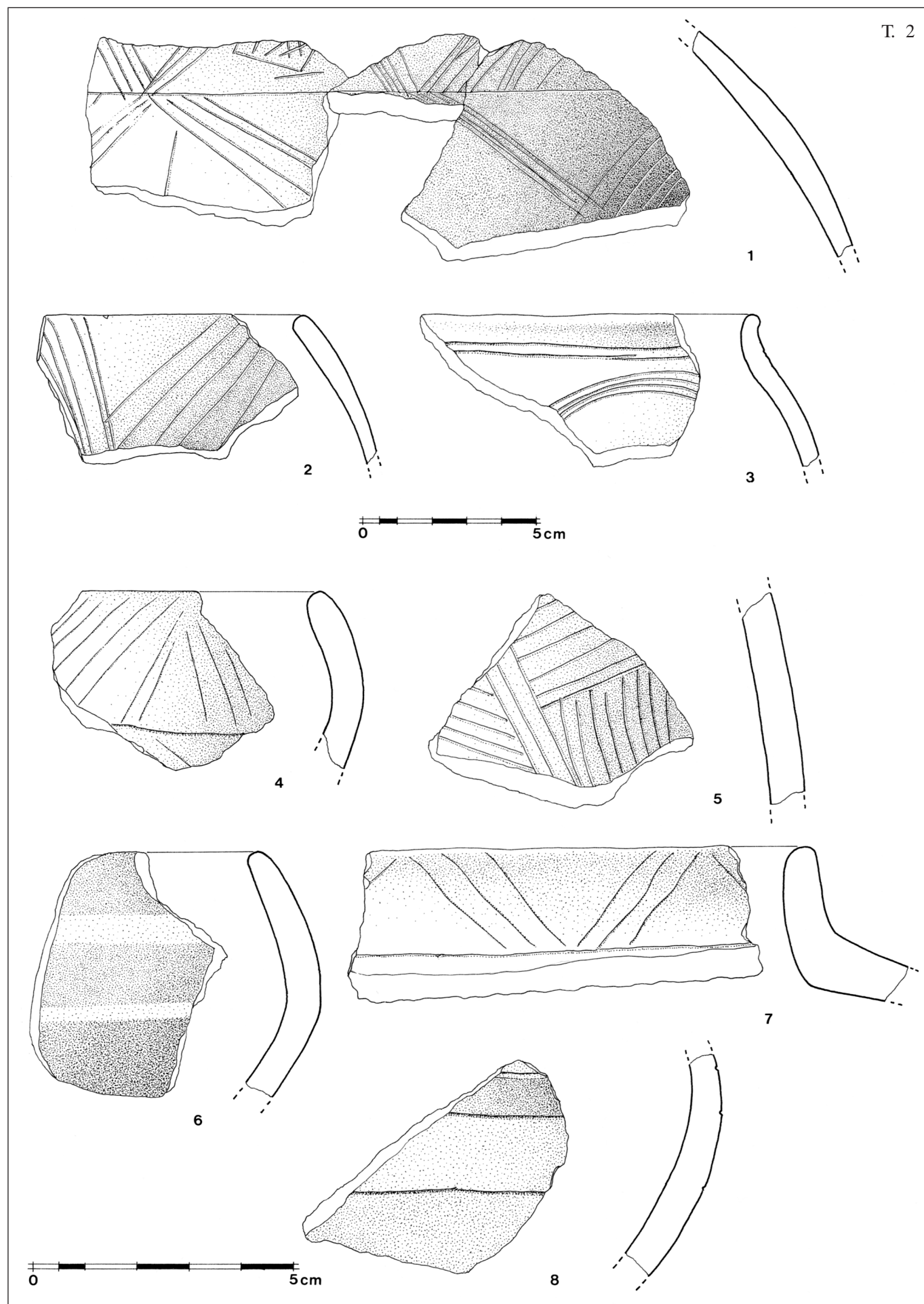

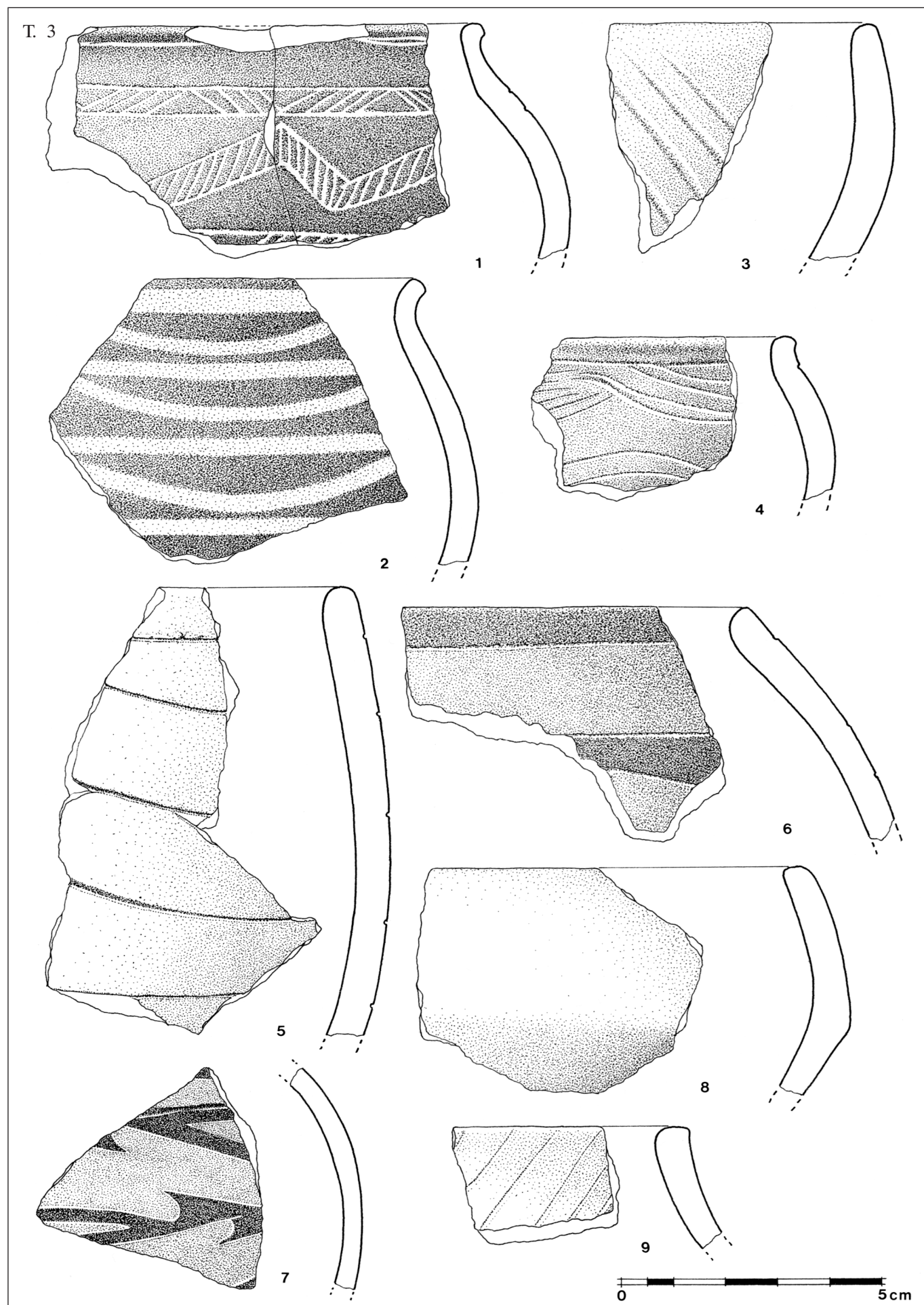
Karta 1: Položaj špilje Žukovica na zapadnom ulazu u Pelješki kanal

Karta 2: "Otokski most" 1-Špilja Gudnja, 2-Nakovana, 3-Žukovica, 4-Vela spila, 5-Sušac, 6-Palagruža, 7-Tremiti i 8-Monte Gargano

T. 4

